

PROCES KSZTAŁTOWANIA ZAGOSPODAROWANIA TURYSTYCZNEGO OBSZARÓW PERYFERYJNYCH DLA POTRZEB TURYSTYKI WYPOCZYNKOWEJ. STUDIUM PRZYPADKU KRAJNY (POLSKA)

Monika KOZŁOWSKA-ADAMCZAK

Instytut Geografii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, ul. Plac Kościeleckich 8, 85-033 Bydgoszcz, email: monika.kozłowska@ukw.edu.pl

Kozłowska-Adamczak M., 2019, *Proces kształtowania zagospodarowania turystycznego obszarów peryferyjnych dla potrzeb turystyki wypoczynkowej. Studium przypadku Krajny (Polska)*, „Czasopismo Geograficzne”, 90(1): 123-147.

Streszczenie

Krajna to najslabiej rozpoznawalny w świadomości Polaków oraz najmniej opisany w literaturze geograficznej i turystycznej historyczno-geograficzny region Polski Północnej (ryc. 1). Zgodnie z teorią W. Christallera [1955, 1964], stanowi on przykład regionu peryferyjnego, który dzięki swojej lokalizacji (z dala od dużych miast i wynikającemu z jego położenia potencjałowi turystycznemu) stanowi współczesny obszar podaży turystycznej. Jednocześnie, ze względu na wykształcenie się na jego obszarze zjawiska ruchu turystycznego, staje się rdzeniem przestrzeni turystycznej [Liszewski 2005; Włodarczyk 2009].

Niniejszy artykuł jest pokłosiem fragmentu rozprawy doktorskiej pt. „Przestrzeń turystyczna Krajny”. Autorka wykorzystując przykład peryferyjnego położenia historycznej Krajny (Polska) prześledziła proces kształtowania się zagospodarowania turystycznego dla potrzeb rozwoju turystyki w regionie. Ma on bowiem znaczenie przy powstawaniu miejsc – centrów (tzw. „jąder”) recepcji turystyki, w tym m.in. tych o charakterze wypoczynkowym. Dodatkowo, analizując przebieg cyklu życia (ewolucji) rozwoju regionu badawczego (TALC) wg modelu R.W. Butlera [1980] zasugerowała kryteria do wydzielenia takich centrów recepcji turystyki. Jednocześnie, zaproponowała do dyskusji, przykład typologii jednostek przestrzennych na poziomie gmin (legitymujących się różnym poziomem rozwinięcia na ich obszarze zagospodarowania turystycznego) wg trzech kryteriów: (1) czasu powstania, (2) lokalizacji i (3) rodzaju zagospodarowania turystycznego.

Słowa kluczowe: peryferyjność regionu, przestrzeń turystyczna, Krajna, zagospodarowanie turystyczne, centra (tzw. „jądra”) recepcji turystyki (wypoczynkowej)

Wprowadzenie

„Pojęcie peryferyjności obszaru (terenu) łączy się z pojęciem dystansu, odmienności, zależności (...). Region peryferyjny traktowany jest w tym ujęciu jako obszar charakteryzujący się zespołem niekorzystnych cech w porównaniu z regionami centralnymi” [Leszczewska 2010: 215-216]. W tradycyjnym ujęciu peryferyjności uwypukla się czynniki o charakterze przestrzennym – słabą infrastrukturę transportową i komunikacyjną, brak dostępu do nowoczesnych środków transportu oraz dość wysokie koszty dostępu do pozostałych regionów, co objawia się niekorzystnym położeniem geograficznym i odległością od regionów centralnych i potencjalnych rynków zbytu [Leszczewska 2010; Zarębski 2012]. W literaturze ekonomicznej, problematyka obszarów peryferyjnych bardzo często omawiana jest także w kontekście oceny potencjału i dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi regionami czy aktywności ekonomicznej samych regionów peryferyjnych [np. Pilawka i Kazak 2013; Wojewódzka-Wiewiórska 2013].

Poczynione w pracy założenie badawcze dotyczy tego, że peryferyjność wynikająca z izolacji przestrzennej może być współcześnie (w okresie gospodarki rynkowej) traktowana, jako majątek lokalny (regionalny) stanowiący podstawę rozwoju turystyki doby XXI w.. W tym celu, na potrzeby pracy, wykorzystano i zaadaptowano teorię ośrodków peryferyjnych (zwaną także teorią peryferii), której prekursorem w latach 50. i 60. XX w. był W. Christaller. Dzięki temu autorka (na przykładzie badanej Krajin) dowiodła, że peryferyjność położenia jakiegoś obszaru czy regionu (np. geograficznego, historycznego lub etnograficznego) we współczesnym zurbanizowanym świecie może stać się podstawą do tworzenia nowych przestrzeni turystycznych. Dzieje się tak, gdyż zgodnie z teorią W. Christallera [1955, 1964] obszary podaży turystycznej najczęściej powstają w regionach peryferyjnych oferujących atrakcyjne walory turystyczne i w tym właśnie znaczeniu to one, w przeciwieństwie do terenów zurbanizowanych miast (tzw. ośrodków centralnych), stają się rdzeniami przestrzeni turystycznej.

Przejawem kształtowania się przestrzeni turystycznej rozumianej jako część przestrzeni geograficznej, w której występuje zjawisko ruchu turystycznego [Włodarczyk, 2009: 74-75] są także przestrzenne i czasowe zmiany zagospodarowania poszczególnych terenów (dzialek) na cele turystyczne. Dzieje się tak, gdyż formowanie przestrzeni turystycznej regionu następuje dwutorowo [Kozłowska-Adamczak 2016; 2018]. Z jednej strony, jest ona tworzona poprzez inwestycje (np. zagospodarowanie

turystyczne), z drugiej stanowi podstawę gospodarowania i użytkowania (m.in. poprzez ruch turystyczny). To z kolei wpisuje się w charakterystykę modelu wzrostu życia przestrzeni turystycznej (TALC) wg modelu R.W. Butlera [1980], której ciągłość przekształceń związana jest bezpośrednio z różnymi formami aktywności turystycznej, a pośrednio z urozmaiconą infrastrukturą turystyczną będącą w stanie obsłużyć ten ruch turystyczny.

Cel i metody

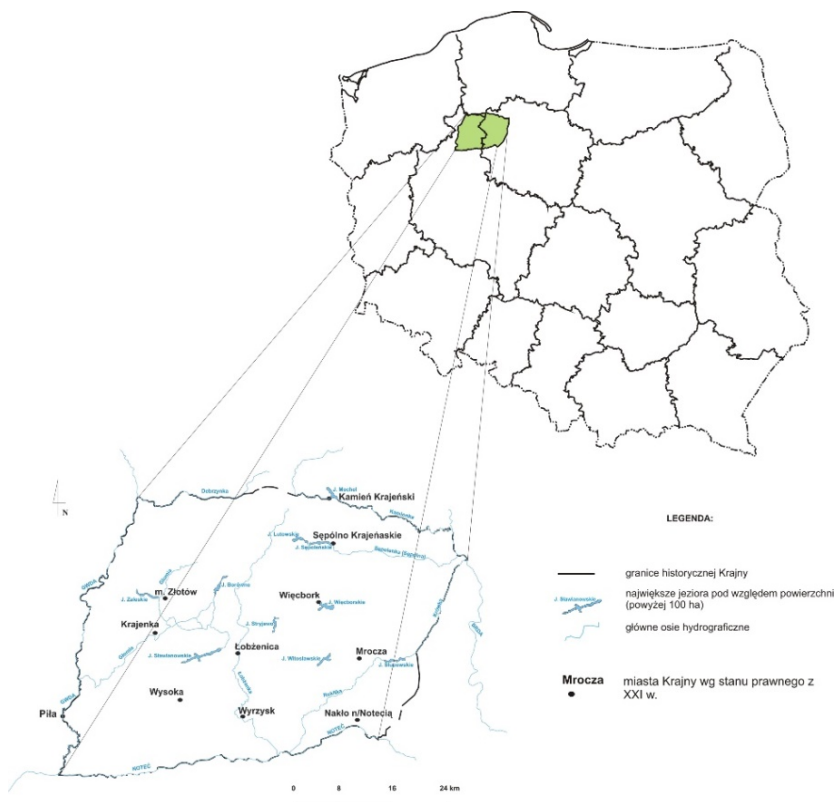
Specyfika położenia obszaru badawczego Krajny (z dala od dużych miast i wynikający z jej peryferyjności potencjał turystyczny) oraz analiza przebiegu cyklu ewolucji przestrzeni turystycznej regionu wg modelu R.W. Butlera [1980] sprawiają, że jednym z celów artykułu jest próba prześledzenia procesu kształtowania się zagospodarowania turystycznego Krajny dla potrzeb turystyki wypoczynkowej. Z drugiej strony jest zaproponowanie typologii jednostek przestrzennych (wg gmin) biorąc pod uwagę kryterium czasu powstania, lokalizacji oraz rodzaju zagospodarowania turystycznego (ze szczególnym uwzględnieniem bazy wypoczynkowej). Typologii, która w przypadku obszarów peryferyjnych może stanowić główny czynnik tworzenia się centrów (tzw. „jąder”) recepcji turystyki (w tym zwłaszcza turystyki wypoczynkowej). Wszystkie analizy opierają się na badaniach własnych dotyczących regionu historycznej Krajny [Goerke 1918, Geppert 1926, Szafran 1961, Kozłowska-Adamczak 2016; 2017; 2018] położonej w północnej Polsce (ryc. 1), z uwzględnieniem podziału regionu na gminy w ich granicach administracyjnych¹ (ryc. 2), jako podstawowego pola oceny.

Do charakterystyki przemian zagospodarowania turystycznego Krajny (ze szczególnym uwzględnieniem bazy wypoczynkowej), a następnie stworzenia stosownej typologii miejsc (tzw. „jąder”) recepcji turystyki wykorzystano materiały pochodzące z rozległych badań archiwalno-inwentaryzacyjnych. Wszystkie ukazują syntezę wg stanu na 2010 rok, tj. ostatni rok badań terenowych przeprowadzonych do rozprawy doktorskiej. W analizach uwzględniono m.in. oficjalne statystyki GUS oraz pierwotne materiały źródłowe pochodzące z kwerendy dokumentów, tj.:

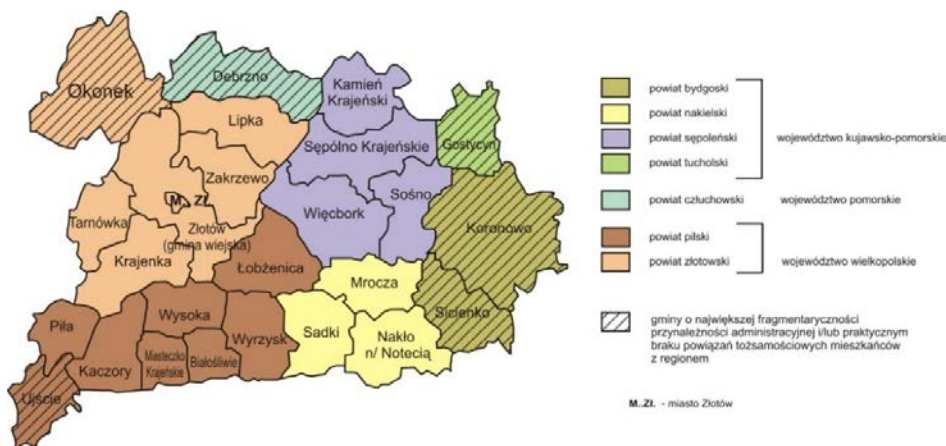
¹ W analizach pominięto grupę sześciu gmin (tj. gm. m-w. Debrzno, gm. w. Okonek, gm. m-w. Ujście, gm. w. Sicienko, gm. m-w. Koronowo i gm. w. Gostycyn), które wykazują się zbyt dużą fragmentarycznością przynależności administracyjnej i/lub praktycznym brakiem powiązań emocjonalnych mieszkańców z regionem (ryc. 2).

- księgi lub karty meldunkowe, sprawozdania statystyczne do GUS o wykorzystaniu turystycznego obiektu noclegowego, rzadziej zestawienia faktur VAT wytypowanych bezpośrednio do badania obiektów noclegowych wg stanu na lata 2007-2009,
- pełne zapisy ksiąg wieczystych wybranych do analiz obiektów turystycznych zdeponowane w ówczesnych Wydziałach Ksiąg Wieczystych Sądów Rejonowych w Pile, Złotowie i Sępólnie Krajeńskim.

Ryc. 1. Zarys obszaru historycznej Krajny w granicach przedrozbiorowego powiatu nakielskiego z okresu XVI-XVIII w. Źródło: Kozłowska-Adamczak [2017: 81 – uzupełnione]

Fig. 1. Historical boundaries of the Krajna region within the pre-partition Nakielski powiat of the 16th-18th Century. Source: Kozłowska-Adamczak [2017: 81 – supplemented]

Ryc. 2. Formalna przynależność Krajny do powiatów i gmin wg podziału administracyjnego Polski obowiązującego od 01.01.1999 r. z uwzględnieniem jednostek pominiętych w analizach. Źródło: Kozłowska-Adamczak [2017: 81]

Fig. 2. Formal division of the Krajna region against the contemporary administrative division into poviats and communes of Poland (including units omitted in the analysis). Source: Kozłowska-Adamczak [2017: 81]

Pomocniczo do analizy wykorzystano: 1) wyniki badań ankietowych przeprowadzonych, w latach 2009-2010, wśród osób odwiedzających Krajnę oraz 2) wywiady z właścicielami lub gospodarzami obiektów zbiorowego zakwaterowania, zwłaszcza ośrodków wypoczynkowych/wczasowych, pól biwakowych/namiotowych, campin-gów oraz obiektów hotelowych zlokalizowanych w bliskim sąsiedztwie największych jezior regionu.

Do zobrazowania zróżnicowania przestrzennego bazy noclegowej Krajny wykorzystano m.in. powszechnie znany wskaźnik funkcji turystycznej wg Baretje'a i Deferta, który obrazuje poziom rozwinięcia turystyki w regionie i poszczególnych gminach. Do analiz przyjęto wartości wskaźników funkcji turystycznej opracowane specjalnie dla obszaru Polski autorstwa J. Warszzyńskiej [Krukowska 2009: 167 za: Warszzyńska 1985]. Te z kolei pozwoliły ostatecznie wyróżnić pięć stopni jej rozwoju w regionie, tj. od momentu kiedy proces jeszcze się nie rozpoczął (wskaźnik $<0,78$) po stopień, w którym funkcja turystyczna jest podstawową lub jedną z głównych (wskaźnik $>50,0$) funkcji gospodarczych danej jednostki przestrzennej (tab. 1).

Do zobiektywizowania oceny zagospodarowania turystycznego Krajny wykorzystano w opracowaniu stosowaną w geografii procedurę bonitacyjną [Runge 2006: 195]. W ten sposób poddano weryfikacji łącznie sześć elementów zagospodarowania

turystycznego (tab. 2), które w najbardziej wiarygodny sposób są w stanie zaprezentować wielkość i zróżnicowanie badanego zjawiska w poszczególnych gminach obszaru badawczego. W tym celu wykorzystano, zmodyfikowaną i uzupełnioną na potrzeby niniejszego opracowania, klasyfikację autorstwa J. Wojciechowskiej [2003: 153].

Tab. 1 Przedziały klasowe dla określenia funkcji turystycznej na podstawie wielkości bazy noclegowej wg metody J. Warszzyńskiej z 1985 r.

Tab. 1. Value ranges for determining tourism function with regard to the accommodation base size in accordance with the method proposed by J. Warszzyńska [1985].

Stopnie	Funkcja turystyczna	Wartości progowe wskaźnika Baretje'a i Deferta
5	podstawowa lub jedna z głównych	>50,0
4	równorzędna lub uzupełniająca	25,01 – 50,00
3	dodatkowa	6,26 – 25,00
2	w początkowym stadium rozwoju	0,78 – 6,25
1	proces rozwoju funkcji turystycznej jeszcze się nie rozpoczął	<0,78

Źródło: Krukowska [2009: 167]

Source: Krukowska [2009: 167]

Tabela 2. Kryteria oceny (zasady bonitacji punktowej) wybranych elementów zagospodarowania turystycznego mających największe znaczenie dla recepcji ruchu turystycznego na Krajnie

Table 2. Criteria for evaluation (classification) of selected elements pertaining to tourist facilities development that are of greatest importance for attracting tourist traffic to Krajna

Skala punktowa	Kryteria oceny					
	Liczba obiektów noclegowych (ogółem)	Liczba miejsc noclegowych (ogółem)	Liczba najważniejszych obiektów sportowo-rekreacyjnych	Liczba dworców autobusowych PKS	Liczba dworców i stacji kolejowych PKP	Długość dróg lokalnych i gminnych (w km)
0 pkt.	0	0	0	0	0	0
1 pkt.	1-5	1-100	1	1	1	0,1-50
2 pkt.	6-10	101-200	2-3	–	2	50,1-70
3 pkt.	11-20	201-400	4-5	–	–	70,1-90
4 pkt.	21 i więcej	401 i więcej	6 i więcej	–	–	90,1 i więcej

* Współczynnik waloryzacji = liczba otrzymanych punktów z waloryzacji wszystkich cech danej miejscowości / max. liczba możliwych punktów do otrzymania (max.= 19 pkt.).

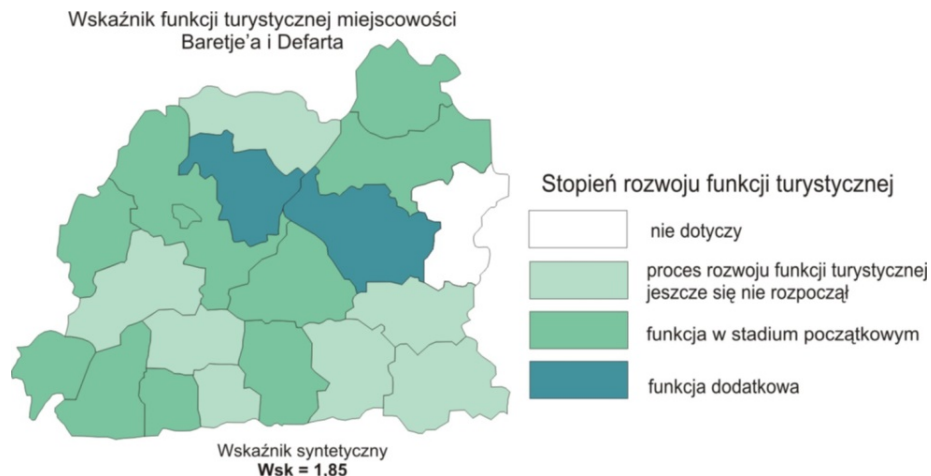
Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Wojciechowska [2003: 153] – *zmienione*

Source: own study based on J. Wojciechowska [2003: 153] – changed criteria

Do analiz wybrano przede wszystkim zmienne obrazujące: 1) wielkość bazy noclegowej, tj. liczbę obiektów (ogółem) i miejsc noclegowych (ogółem) oraz 2) wielkość bazy towarzyszącej na przykładzie liczby najważniejszych obiektów sportowo-rekreacyjnych mających wpływ na rozwój turystyki w gminach. Ze względu na peryferyjność położenia geograficznego Krajin uznano, że niezwykle ważne przy ocenie zagospodarowania turystycznego są także elementy infrastruktury komunikacyjno-transportowej (np. dostęp do najważniejszych stacji i dworców kolejowych PKP oraz autobusowych PKS) obrazujące poziom dostępności komunikacyjnej w regionie. Duże znaczenie w tym względzie ma także gęstość (długość) dróg lokalnych i gminnych, która wpływa na kształtowanie przestrzeni turystycznej regionu [Szkup 2003, Graja-Zwolińska 2010]. Zgodnie z przyjętą do opracowania pięciopunktową skalą (od 0 pkt. do 4 pkt.) przyznano analizowanym elementom, w zależności od poziomu występowania, odpowiednią liczbę punktów (tab. 2). Następnie stosując współczynnik waloryzacji i wyznaczając przedziały punktowe dokonano podziału analizowanych gmin na cztery grupy (zob. ryc. 7).

Kształtowanie zagospodarowania turystycznego obszaru peryferyjnego Krajny w świetle przeprowadzonych badań

Jak wspomniano już wcześniej, przejawem kształtowania się przestrzeni turystycznej są przestrzenne i czasowe zmiany zagospodarowania poszczególnych terenów (działek) na cele turystyczne. Przestrzeń turystyczna Krajny kształtująca się, w niektórych miejscach nawet od przełomu XIX i XX w. (np. m. Złotów i m. Nakło n/Notecią), z pełnią rozwoju przypadającą na okres rozwoju turystyki socjalnej, nie ma współcześnie charakteru ciągłego (tj. jednorodnego). Wielokierunkowe rozważania i analizy (bazujące m.in. na wynikach badań ankietowych przeprowadzonych wśród osób odwiedzających region, analizach ruchu turystycznego czy treściach ksiąg wieczystych obiektów noclegowych, itd.) pozwalają zidentyfikować obszar badawczy jako jeszcze nie w pełni wykształconą przestrzeń turystyczną (ryc. 3). Legitymuje się on swoistą mozaikowością z wyraźnie zaakcentowanymi centrami turystyczno-usługowymi, tzw. „jądrami” rozwoju turystyki w postaci pojedynczych miejsc (miejscowości) położonych w najbardziej atrakcyjnych turystycznie gminach regionu. To zaś jest charakterystyczne dla mezoregionu fizycznogeograficznego Polski wypełnionego również innymi przestrzeniami funkcjonalnymi. W przypadku Krajny dominującą jest przestrzeń rolnicza.

Ryc. 3. Stopień rozwoju funkcji turystycznej gmin Krajny na podstawie wielkości bazy noclegowej z uwzględnieniem metody J. Warszzyńskiej [1985] – synteza wg stanu na 2010 r. (tj. ostatni rok badań terenowych). Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i danych GUS

Fig. 3. Development level of the tourist function demonstrated by the region of Krajna with regard to the size of the accommodation base according to the method of J. Warszzyńska [1985] – as of 2010 (i.e. last year of field research). Source: own study based on field research and calculations performer based on statistical data

Szczególnego znaczenia w tym względzie nabiera zagospodarowanie dla turystyki pobytowej, która w przypadku obszaru badawczego jest od wielu dziesięcioleci (zwłaszcza lat 1960-1980) genetycznie związana z tradycją wypoczynku nad wodą (ryc. 4).

Przeprowadzone, w niniejszej pracy, rozległe badania archiwalno-inwentaryzacyjne dowodzą, że początki tego typu zainwestowania w regionie przypadają co najmniej na czas 20-lecia międzywojennego. Okazuje się, że rozwój inwestycji turystycznych nieco intensywniej przebiegał w zachodniej części Krajny (na Złotowszczyźnie). Z kolei, po II wojnie światowej objął też wschodni fragment regionu (tzw. Krajnę Sępoleńską), który obecnie stanowi duże skupisko zagospodarowania turystycznego – głównie bazy noclegowej (zwłaszcza obiektów zbiorowego zakwaterowania o charakterze sezonowym) i bazy sportowo-rekreacyjnej (ryc. 5). Właściwy rozkwit zainwestowania turystycznego wiąże się natomiast z rozwojem turystyki społecznej i jej prosperity przypadającym na lata 1960-1980, tj. okres charakteryzujący się na Krajinie fazą szybkiego wzrostu, tzw. „boomem turystycznym” (ryc. 6). Turystyki, która w owym czasie polegała na propagowaniu idei tzw. wczasów rodzinnych reali-

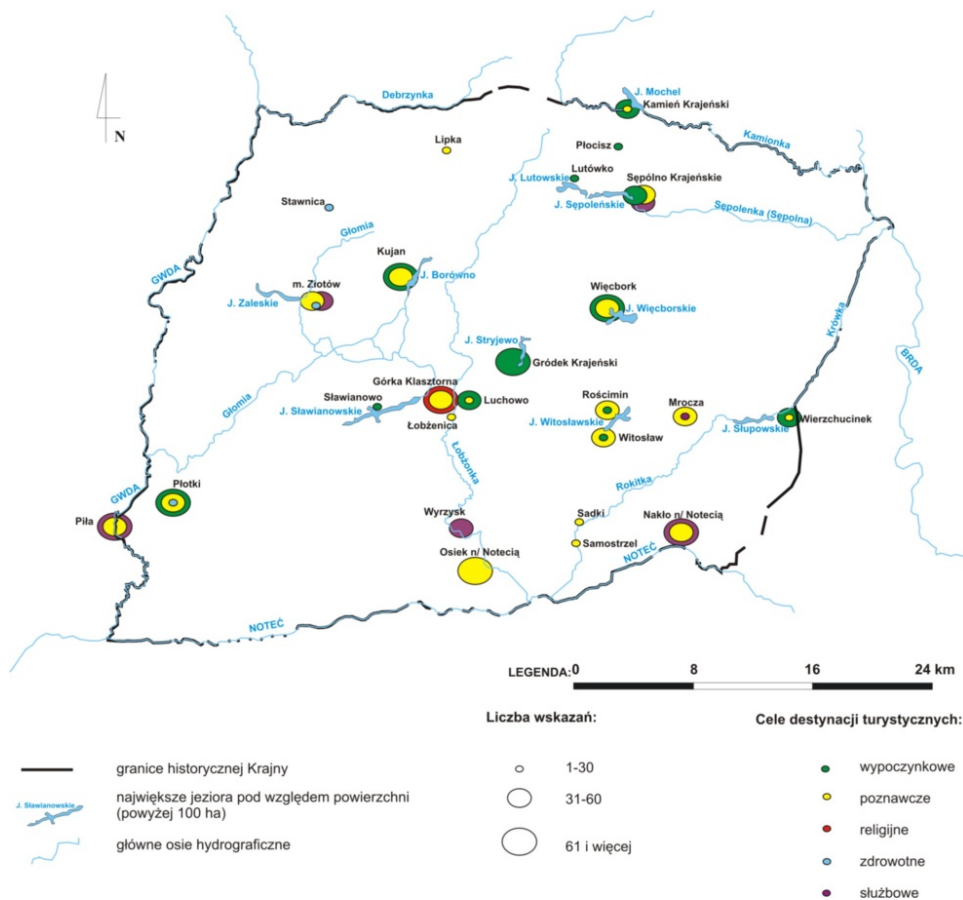
zowanych w rozbudowanej bazie zbiorowego wypoczynku (zwłaszcza domach wypoczynkowych i ośrodkach wczasowych) należącej w tamtym okresie zarówno do państwowych zakładów pracy, jak i Funduszu Wczasów Pracowniczych (FWP). Znaczna ich większość swoje siedziby miała zlokalizowane w dużych aglomeracjach miejskich², tj.: Bydgoszcz i Warszawa (obiekty położone we wschodnim sektorze Krajny) oraz Poznań i Łódź (baza usytuowana w zachodnim sektorze regionu).

Po 1989 r. (tj. moment początków rozwoju turystyki komercyjnej) zagospodarowanie to poddane zostało stopniowym przekształceniom zdeterminowanym rozporządzeniem przemian społeczno-gospodarczych i ustrojowych w Polsce (tzw. okres transformacji ustrojowej). Fakt ten zaś przekłada się współcześnie zarówno na liczbę miejsc recepcji, jak i obiektów obsługujących rejestrowany ruch turystyczny w badanych gminach Krajny (ryc. 7).

Rozkład przestrzenny ocenianego zjawiska (ryc. 7) dowodzi, że uczestnicy ruchu turystycznego na Krajnie, pragnąc zaspokoić swoje potrzeby, kierują się przede wszystkim pięknem walorów środowiska przyrodniczego, w których skoncentrowana jest zróżnicowana baza noclegowa i towarzysząca jej baza sportowo-rekreacyjna. Szczególnego znaczenia w tym względzie nabierają sezonowe obiekty zbiorowego zakwaterowania (typu ośrodki wczasowe/wypoczynkowe, pola namiotowe/biwakowe i campingowe) oraz te całoroczne. Oznacza to, że najważniejszą rolę odgrywa więc ta baza turystyczna, która stwarza dobre warunki dla rozwoju głównie turystyki wypoczynkowej nad największymi jeziorami regionu oraz agroturystyki na obszarach wiejskich (por. ryc. 5). Ogromne znaczenie w tej kwestii ma także różny stopień dostępności komunikacyjnej gmin, pozwalający na dotarcie osobom odwiedzającym do wielu walorów turystycznych obszaru oraz ciekawych miejsc wypoczynku (np. kąpielisk, plaż, ośrodków wypoczynkowych, itp.). Relatywnie duży wpływ ma także bliskie sąsiedztwo jednostek przestrzennych z różnego rzędu szlakami drogowymi i/lub kolejowymi regionu, zwłaszcza położonych w najbardziej atrakcyjnych przyrodniczo sektorach regionu. Dzięki temu zauważa się w strukturze bazy noclegowej występowanie sezonowych obiektów wypoczynku zbiorowego (ryc. 8).

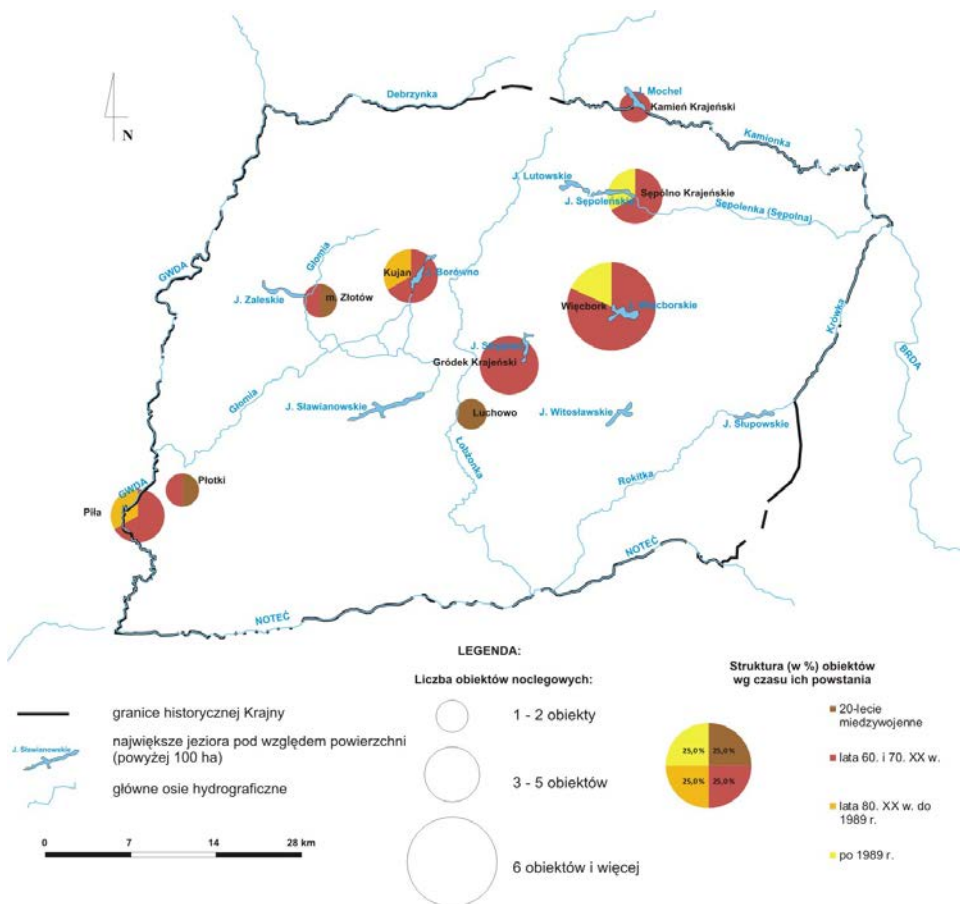
---

² Szczególnie dla gestorów z Bydgoszczy i Poznania decyzja wyboru lokalizacji bazy noclegowej na Krajnie podyktowana była czynnikiem bliskiej odległości do miejsca wypoczynku. W przypadku gestorów z Łodzi i Warszawy jest dowodem na istnienie równowagi stymulant odległości i atrakcyjności środowiskowej odwiedzanego miejsca, co wpisuje się w koncepcję modeli recepcji obszarów (miejscowości) wypoczynkowych autorstwa B. Rogalewskiej [1978].

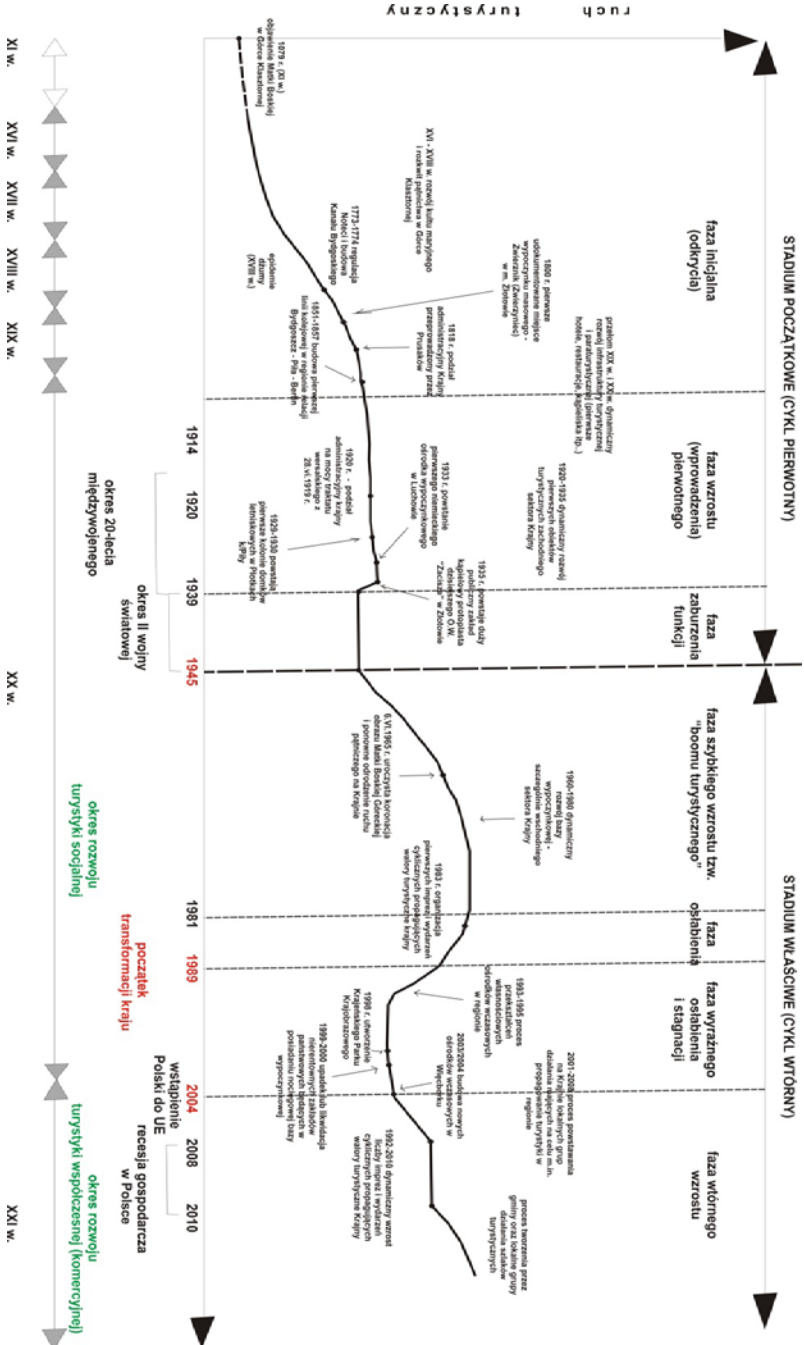
Ryc. 4. Miejscowości Krajny, wg podziału na główne cele destynacji turystycznych, mające największe znaczenie w kształtowaniu ruchu turystycznego w regionie na przykładzie wskazań respondentów (N=1233). Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych przeprowadzonych, w latach 2009-2010, wśród osób odwiedzających Krajnę

Fig. 4. Towns of Krajna based on tourist destination that are of greatest importance for the development of tourist traffic in the region according to the respondents (N=1233). Source: own study based on the results of surveys performed in the years 2009–2010 among persons visiting Krajna

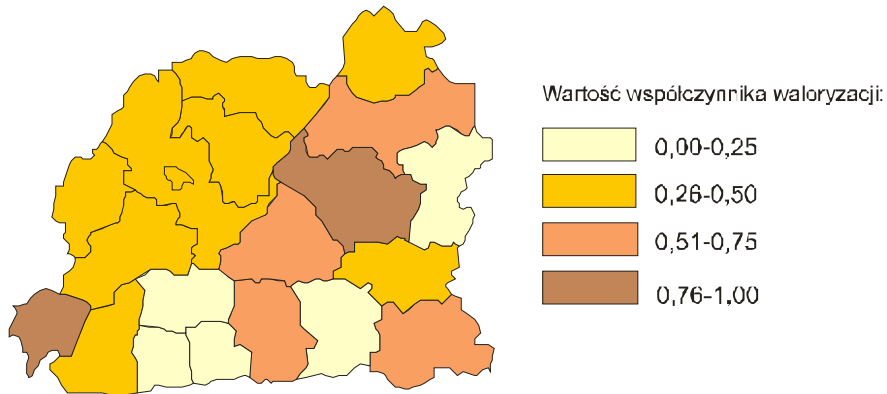
Ryc. 5. Wielkość i struktura funkcjonujących współcześnie obiektów wypoczynku zbiorowego mających największy wpływ na kształtowanie turystycznej przestrzeni wypoczynkowej Krajny wg kryterium genezy ich powstania (stan na 2010 r., tj. na ostatni rok badań terenowych). Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych, w tym analizy dokumentów i pism zawartych w księgach wieczystych obiektów noclegowych i wyrysów map ewidencyjnych

Fig. 5. Size and structure of accommodation facilities having the greatest impact on the development of Krajna's tourist leisure space against the genesis of their creation – as of 2010. Source: own study based on field research and the analysis of documents pertaining to individual holiday resorts in the region, supplemented with reference maps

Ryc. 6. Cykl życia (ewolucji) przestrzeni turystycznej Krajinę (TALC) wg modelu R.W. Butlera [1980]. Źródło: Kozłowska-Adamczak [2018: 120003-2]

Fig. 6. Krajina's tourist area cycle of evolution according to the TALC model by R.W. Butler [1980]. Source: Kozłowska-Adamczak [2018: 120003-2]

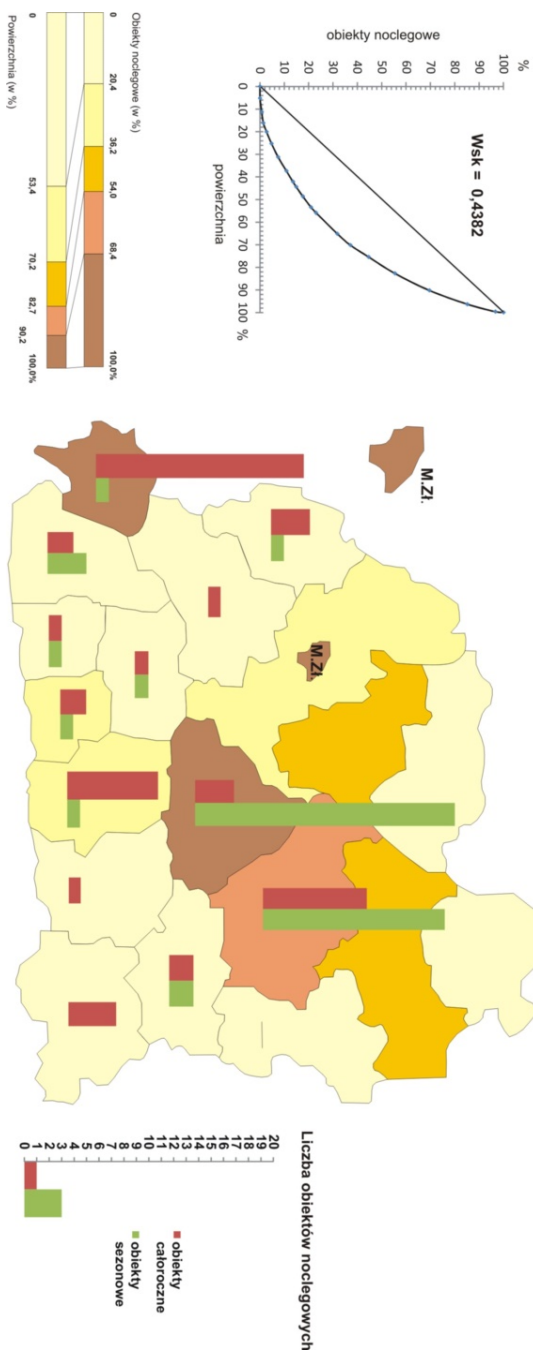

Ryc. 7. Waloryzacja bonitacyjna gmin wg wybranych elementów zagospodarowania turystycznego mających największe znaczenie dla recepcji ruchu turystycznego na Krajnie. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych uzupełnionych danymi statystycznymi GUS z 2010 r.

Fig. 7. Valorisation of communes according to the selected elements of tourist facilities development exerting the greatest impact on the reception of tourist traffic in Krajna.

Source: own study based on field research, supplemented with the statistical data

Wśród tak powstałego układu gmin badanego regionu (ryc. 8) wyraźnie zaznaczają się trzy pojedyncze jądra koncentracji. Dysponują one na swym terenie w sumie 48 obiektami noclegowymi (m. Piła – 17 obiektów, m. Złotów – 5 obiektów, gm. m-w. Łobzenica 26 obiektów), co łącznie stanowi 31,6 % całej bazy noclegowej regionu. Mogą one zaoferować w sumie ok. 1900 miejsc noclegowych, z czego 1205 o charakterze całorocznym (czyli nieco ponad 1/2 wszystkich istniejących miejsc noclegowych tego typu na Krajnie), a 695 sezonowym (tj. ponad 1/4 wszystkich sezonowych miejsc noclegowych w regionie). Uzupełnieniem tego rozkładu przestrzennego są dodatkowo trzy kolejne jednostki (tj. gm. m-w. Więcbork i Sępólno Krajeńskie oraz gm. w. Zakrzewo), które w badanym okresie 2010 r. dysponowały łącznie 1733 miejscami noclegowymi w 49 obiektach. Z tego 460 miejsc przypadło na obiekty działające przez cały rok, a aż 1273 miejsc w sezonie turystycznym.

Ryc. 8. Krzywa i mapa koncentracji obiektów noclegowych Krainy (ogółem) z uwzględnieniem rozmieszczenia sezonowości obiektów w podziale na gminy wg stanu na 2010 r. – ostatni rok badań terenowych. Źródło: opracowanie własne na danych GUS oraz badań terenowych (inventaryzacji terenowej oraz sprawozdań o wykorzystaniu turystycznego obiektu noclegowego)

Fig. 8. Distribution of accommodation facilities in Kraina (total) in the context of seasonality of facilities in communes (as of 2010 – the last year of field research). Source: own study based on field research and the analysis of documents pertaining to individual holiday resorts in the region, supplemented the statistical data

Centra (tzw. „jądra”) recepcji turystyki – propozycja typologii gmin na przykładzie obszaru peryferyjnego Kraju

Analizując poszczególne stadia cyklu życia (ewolucji) przestrzeni turystycznej Kraju (TALC) wg modelu R.W. Butlera [1980] uznano, że peryferyjność położenia geograficznego regionu (w dużym oddaleniu od wielkich aglomeracji miejskich) przy jednoczesnym zachowaniu atrakcyjności przyrodniczej sprzyja tworzeniu się skupisk (różnej wielkości i rodzaju) obiektów turystycznych. Szczęólnego znaczenia w tym względie nabiera powstanie w regionie centrów – tzw. „jąder” recepcji turystyki (w tym turystyki wypoczynkowej), które można spróbować sklasyfikować. W tym celu do analiz zaproponowano zestaw 7 różnych kryteriów dotyczących bazy wypoczynkowej uwzględniających podział całego cyklu rozwojowego przestrzeni turystycznej Polski (w tym badanego regionu) na dwa stadia (początkowe i właściwe). Ważne znaczenie w tej kwestii odgrywa rok 1989. Stanowi on moment symbolicznego przejścia kształtowania się obszaru z doby rozwoju turystyki socjalnej w Polsce do okresu funkcjonowania turystyki komercyjnej (tab. 3, por. ryc. 6) i określenia istnienia, odmiennych w tym czasie, parametrów bazy wypoczynkowej. To zaś pozwala na zaproponowanie przykładowej typologii jednostek przestrzennych (z uwzględnieniem czasu powstania, lokalizacji i rodzaju zagospodarowania turystycznego) i ich podział łącznie na cztery podstawowe typy i 8 podtypów (ryc. 9).

Tab. 3. Kryteria wydzielenia centrów (tzw. „jąder”) recepcji turystyki ze względu na: (1) czas powstania, (2) lokalizację i (3) specyfikę bazy wypoczynkowej

Tab. 3. Criteria for distinguishing centers of tourist traffic divided into: (1) time of creation, 2) location and (3) specificity of the holiday base

Kryterium wydzielenia	Stadium początkowe (cykl pierwotny) rozwoju przestrzeni turystycznej regionu	Stadium właściwe (cykl wtórny) rozwoju przestrzeni turystycznej regionu	
		Ośrodki wczasowe zbudowane w fazie pierwotnego wzrostu (okres 20-lecia międzywojennego)	Ośrodki wczasowe zbudowane w dobie rozwoju turystyki socjalnej końca lat 40. XX w. do 1989 r.
zróznicowanie rozmieszczenia obiektów w przestrzeni	pojedyncze obiekty rozproszone w przestrzeni	duże skupienie przestrzenne – dominuje model wielofunkcyjnego stacjonarnego zespołu obiektów	skupienie przestrzenne obiektów powstałych przed 1989 r., indywidualizacja obiektów tworzonych po 1989 r.

własność prawna	własność lokalna	wypoczynkowych socjalna baza wypoczynkowa – własność skarbu państwa pozostają- ca w zarządzie lub użytkowaniu wieczystym FWP, zakładów pracy i państwowych przedsiębiorstw lub instytucji zajmujących się turystyką	dominuje w ponad 90% przy- padków własność prywatna (zarówno osób fizycznych, jak i osób prawnych)
poziom konkurencji rynkowej	brak konkurencji rynkowej	brak konkurencji rynkowej	duża konkurencja rynkowa
formy wypoczynku	wypoczynek i turystyka indywidualna	turystyka i wypoczynek socjalny	turystyka i wypoczynek komercyjny (indywidualny i zorganizowany) przybierający różne formy
model wypoczynku	różne modele wypoczynku	dominuje model czasów rodzinnych	różne modele wypoczynku
długość wypoczynku	brak ograniczeń czasowych wypoczynku	duży reżim czasowy wypoczynku (tzw. turnusy, najczęściej 14- i 21-dniowe)	duża elastyczność czasu
sezonowość bazy	baza sezonowa	baza sezonowa	dominacja bazy sezonowej, z nielicznymi przykładami bazy całorocznej

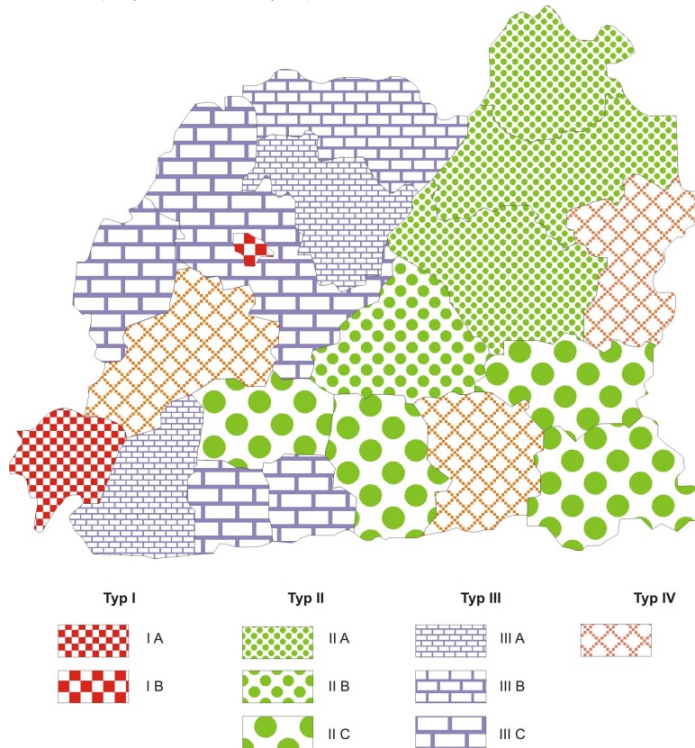
Zródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych i analizy dokumentów poszczególnych ośrodków czasowych regionu, uzupełnione publikacjami B. Rogalewska [1978], M. Zambruski [1980].

Source: own study based on field research and the analysis of documents pertaining to individual holiday resorts in the region, supplemented with publications by B. Rogalewska [1978], M. Zambruski [1980].

Typ I – w granicach administracyjnych gmin miejskich (**podtyp I A** – dużych i średnich miast, **podtyp I B** – małych miast). Oba podtypy charakteryzują się dużym oddaleniem od największych aglomeracji kraju (w promieniu co najmniej 100 km) z bardzo dobrą lub dobrą dostępnością transportową (w tym z dostępem do kolejowej i autobusowej komunikacji zbiorowej). W całej strukturze bazy noclegowej miasta dominują całoroczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (zwłaszcza hotele, motele, pensjonaty). Jednocześnie, ze względu na bliskie sąsiedztwo (lub obecność w samym mieście) jezior występuje także sezonowa baza noclegowa w postaci ośrodków czasowych i szkolnych schronisk młodzieżowych. W sezonie letnim gminy te stanowią

idealne miejsca wypoczynku codziennego (dla mieszkańców) i weekendowego (dla turystów i odwiedzających 1-dniowych).

Ryc. 9. Typologia gmin w ich granicach administracyjnych wg trzech kryteriów: (1) czasu powstania, (2) lokalizacji i (3) rodzaju zagospodarowania turystycznego. Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych

Fig. 9. Typology of communes in the Krajna region according to the following criteria: (1) time of creation, (2) location and (3) type of tourist facilities development. Source: own study based on field research

Typ II – w obrębie granic administracyjnych gmin miejsko-wiejskich położonych nad licznymi jeziorami i lasami, z rozwiniętą infrastrukturą paraturystyczną oraz dominacją w strukturze sezonowej bazy noclegowej (głównie ośrodki wczasowe i wypoczynkowe, pola namiotowe/biwakowe i campingowe, uzupełnione terenami domków letniskowych) lub pojedynczymi przykładami całorocznych obiektów indywidualnego zakwaterowania (np. pokoje gościnne i agroturystyka). Ze względu na fakt, że szczyt rozwoju turystyki w tych miejscowościach przypada na okres rozwoju turystyki społecznej w Polsce (z przełomu końca lat 40. XX w. do 1989 r.), to miejsca recepcji

wypoczynkowego ruchu turystycznego regionu bazują na długiej tradycji wypoczynku rodzinnego. W ten sposób wykształciły się:

- **podtyp II A** – ze względu na relatywnie dobry dostęp (w tym także transportowy) do rozwiniętej infrastruktury turystycznej i paraturystycznej małego miasta możliwe jest funkcjonowanie sezonowej bazy wypoczynku zbiorowego (ośrodki wczasowe/wypoczynkowe, pola namiotowe i biwakowe, szkolne schroniska młodzieżowe) stanowiącej alternatywne źródło dochodu mieszkańców; sąsiedztwo atrakcyjnych turystycznie dużych jezior, na obszarze danej gminy, pozwala w sezonie letnim na rozwój turystyki weekendowej oraz krótko- i długopobytowej turystyki wypoczynkowej (w tym agroturystyki), połączonej z formami turystyki poznawczej,
- **podtyp II B** – sprzyja tworzeniu się w wiejskiej części gminy, szczególnie nad dużymi jeziorami, enklaw sezonowej bazy noclegowej złożonej z turystycznych obiektów indywidualnego zakwaterowania (np. domy letniskowe, kwatery gościnne), jak i zbiorowego (ośrodki wczasowe i wypoczynkowe, pola namiotowe, biwakowe i campingowe); w sezonie letnim miejscowości te stanowią centrum rozwoju turystyki wypoczynkowej (krótko- i długopobytowej), uzupełnionej krajoznawstwem i formami turystyki kwalifikowanej (zwłaszcza wędkarstwem, kajakarstwem i turystyką rowerową),
- **podtyp II C** – dotyczy gmin miejsko-wiejskich, które mimo posiadania na swoim obszarze dużego potencjału przyrodniczego (głównie akwenów wodnych i rzek) i infrastrukturalnego (związanego z bliskim sąsiedztwem małego miasta) wykazują się relatywnie nie w pełni wykształconym poziomem samego zagospodarowania turystycznego; w strukturze bazy noclegowej dominują zaś pojedyncze całoroczne obiekty zbiorowego zakwaterowania (rzadziej sezonowe) w postaci hoteli i pensjonatów uzupełnione nielicznymi przykładami całorocznych obiektów indywidualnego zakwaterowania (głównie gospodarstw agroturystycznych) – to sprzyja rozwojowi turystyki o charakterze tranzytowym i służbowym, uzupełnionym w niewielkim stopniu krajoznawstwem lub/i agroturystyką.

Typ III – wykształcony w obrębie granic administracyjnych gmin wiejskich położonych nad licznymi jeziorami i lasami, gdzie:

- **podtyp III A** – sprzyja tworzeniu się enklaw wypoczynkowych nad jeziorami, które w początkowej fazie powstawania związane są ze swoistą izolacją przestrzenną (w tym transportową); wraz ze wzrostem poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przekształceniami przestrzenno-funkcjonalnymi regionu

(okolicznych gmin) stają się one częścią strefy podmiejskiej (bliskiego lub dalszego zasięgu) małych miast z sąsiedztwa; w strukturze bazy noclegowej pochodzącej głównie z przełomu lat 60. i 70. XX w. występują (z nielicznymi wyjątkami) sezonowe obiekty zbiorowego wypoczynku (ośrodki wczasowe i wypoczynkowe, pola namiotowe/biwakowe i campingowe) i/lub obiekty turystyczne indywidualnego zakwaterowania (np. prywatne domy letniskowe, kwatery gościnne i gospodarstwa agroturystyczne); to pozwala na obsługę zwłaszcza ruchu wypoczynkowego (pobytowego i agroturystyki) oraz form turystyki kwalifikowanej (np. wędkarstwa, kajakarstwa czy turystyki rowerowej),

- **podtyp III B** – pozwalający na obsługę ruchu poznawczego (np. krajoznawstwo) i wypoczynkowego (w tym także długopobytowego) realizowanymi w obiektach indywidualnego zakwaterowania – głównie w postaci gospodarstw agroturystycznych,
- **podtyp III C** – brak dostatecznie rozwiniętego zagospodarowania turystycznego w gminie; w strukturze bazy noclegowej pojawiają się nieliczne przykłady całorocznych obiektów zbiorowego zakwaterowania (np. pensjonaty, motele lub obiekty specjalne typu zakłady rehabilitacyjne) uzupełnione pojedynczymi przykładami gospodarstw agroturystycznych i domków pod wynajem; taki układ sprzyja zaś rozwojowi turystyki o charakterze tranzytowym, uzupełnionym w niewielkim stopniu agroturystyką i/lub krajoznawstwem, albo w pojedynczych przypadkach (ze względu na rodzaj bazy noclegowej) turystyką zdrowotną.

Typ IV – mogący wykształcić się w granicach administracyjnych każdego rodzaju jednostki przestrzennej (zarówno gminy miejskiej, miejsko-wiejskiej, jak i wiejskiej); charakteryzuje się zadawalającym poziomem dostępności kolejowej i/lub autobusowej komunikacji zbiorowej, jednocześnie wykazuje się całkowitym brakiem lub bardzo niskim stopniem zainwestowania w bazę noclegową, gastronomiczną i towarzyszącą, co utrudnia (lub uniemożliwia) zaawansowany rozwój różnych form turystyki w gminie.

Powstała w ten sposób typologia pozwala ostatecznie wskazać przykłady konkretnych miejsc (tzw. centrów lub „jąderek”) recepcji turystyki w regionie (w tym turystyki wypoczynkowej), które ze względu na specyfikę i – zróżnicowany poziom zagospodarowania turystycznego umożliwiają na obszarze badanych gmin rozwój turystyki krótko- i długopobytowej. Wśród wydzielonych miejscowości Krajny znajdują się te, dla których wspólnym mianownikiem są (tab. 4):

- dominacja, w strukturze bazy noclegowej, sezonowych obiektów zbiorowego wypoczynku (tj. ośrodki czasowe/wypoczynkowe, pola namiotowe/biwakowe i campingowe) uzupełnionych obiektami turystycznymi indywidualnego zakwaterowania w postaci domów letniskowych, kwater gościnnych i/lub gospodarstw agroturystycznych,
- sezonowość ruchu turystycznego, którego zwiększone natężenie i długość pobytów, przypada na Krajnie na czas trwania letniego sezonu wypoczynkowego (tj. od 1. poł. czerwca do końca sierpnia), co zostaje dodatkowo wzmocnione okresem wakacyjno–urlopowym osób odwiedzających daną miejscowość,
- bliskość dużych jezior – w ponad 99,0% przypadków jest to sąsiedztwo z największymi akwenami Krajny o powierzchni przekraczającej 100 ha,
- atrakcyjność przyrodnicza (nieco mniej kulturowa) walorów turystycznych najbliższej okolicy.

Tab. 4. Przykłady miejsc (centrów, tzw. „jąder”) recepcji turystyki wypoczynkowej Krajny na tle typologii gmin w ich granicach administracyjnych wg kryterium: (1) czasu powstania, (2) lokalizacji i (3) rodzaju zagospodarowania turystycznego – synteza wg stanu na 2010 r.

Tab. 4. Examples of tourist (leisure) centers in Krajna against the typology of communes in the region as divided into: (1) time of creation, (2) location) and (3) type of tourist facilities development – as of 2010.

Typy gmin	Podtypy	Przykłady wykształconych centrów (tzw. „jąder”) recepcji turystyki wypoczynkowej na Krajnie
Typ I	I A	Plotki k/Pily (gm. m. Pila)
	I B	gm. m. Złotów
Typ II	II A	miasto Więcbork (w gm. m-w. Więcbork), miasto Kamień Krajeński (w gm. m-w. Kamień Krajeński), miasto Sępólno Krajeńskie (w gm. m-w. Sępólno Krajeńskie)
	II B	Luchowo oraz Gródek Krajeński (w gm. m-w. Łobżenica)
	II C	-----
Typ III	III A	Kujan (w gm. w. Zakrzewo)
	III B	-----
	III C	-----
Typ IV	-----	-----

Objaśnienia: ----- brak wydzielenia/brak istniejących przykładów centrów (tzw. jąder) recepcji turystyki wypoczynkowej,

gm. w. – gmina wiejska, gm. m-w. – gmina miejsko-wiejska, gm. m. – gmina miejska

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych.

Source: own study based on field research.

Podsumowanie i wnioski

Przykład analizowanej w niniejszym artykule Krajny pokazuje, że stosunkowo niski potencjał ekonomiczny danego regionu (związany np. z brakiem rozwiniętego przemysłu i dużych aglomeracji, niskim wskaźnikiem urbanizacji i zagęszczenia ludności) ma ogromny wpływ na mało przekształcone przez człowieka środowisko geograficzne tego obszaru. Dzięki temu dany obszar peryferyjny (jak np. Krajna) dysponując bogatym i mało przekształconym potencjałem środowiskowym (np. pod względem przyrodniczym) jest, w myśl teorii W. Christallera [1955; 1964], atrakcyjnym obszarem podaży turystycznej. Jednocześnie staje się rdzeniem przestrzeni turystycznej. To ruch turystyczny (bazujący na odmiennych motywacjach podróży i różnym stopniu ich oczekiwań, co do odwiedzanych miejsc i miejscowości) staje się determinantą sposobów zagospodarowania turystycznego owej przestrzeni przez jej „gospodarzy” (np. samorządowców, gestorów turystyki itd.) realizujących kolejne inwestycje w turystyce (strona podażowa rynku turystycznego).

Ważną oznaką formowania się przestrzeni turystycznej danego regionu (obok zaistnienia samego zjawiska ruchu turystycznego) jest, zaprezentowany w niniejszym artykule, proces kształtowania się zagospodarowania turystycznego dla potrzeb turystyki, szczególnie tej wypoczynkowej. Ma to miejsce najczęściej na przestrzeni wielu lat lub jak w przypadku obszaru peryferyjnego Krajny nawet dekad. Dzieje się to poprzez powstawanie nowych inwestycji (np. budowę zwłaszcza sezonowych obiektów zbiorowego wypoczynku i/lub obiektów turystycznych indywidualnego zakwaterowania, tworzenie obiektów sportowo-rekreacyjnych, etc.), które pozwalają na obsługę turystyki krótko- (2-4 dni, w tym weekendy) i długopobytowej (5 dni i więcej) w danym regionie. Na przykładzie regionu peryferyjnego Krajny pokazano, że proces kształtowania się zagospodarowania turystycznego wpisuje się w charakterystykę krzywej ewolucji (rozwoju życia) przestrzeni turystycznej regionu (TALC). Oczywiście kształt owej krzywej dla konkretnego regionu może znacznie odbiegać od modelowego ujęcia cyklu życia obszaru wg R.W. Butlera [1980]. Jest to związane z występowaniem różnych determinant (endo- i egzogenicznych) mających największy wpływ na formowanie się samego ruchu turystycznego w danym stadium rozwojowym konkretnej przestrzeni turystycznej [Kozłowska-Adamczak, 2016]. Bez względu jednak na to, analiza przebiegu takiego cyklu rozwoju regionu pozwala na prześledzenie przestrzennych i czasowych zmian zagospodarowania poszczególnych terenów (działek) na cele turystyczne. Fakt ten zaś sprzyja tworzeniu się skupisk (różnej wielkości i rodzaju) obiektów turystycznych mających realny wpływ na kształt współcze-

snej przestrzeni turystycznej każdego regionu. W przypadku regionów peryferyjnych specyfika owego zagospodarowania turystycznego³ prowadzi ewidentnie do powstania centrów – tzw. „jąder” recepcji turystyki, ze szczególnym zwróceniem uwagi na te dotyczące recepcji turystyki wypoczynkowej.

W artykule, podjęto także próbę stworzenia przykładowej typologii jednostek przestrzennych, na poziomie gmin, legitymujących się różnym stopniem rozwinięcia na ich obszarze zagospodarowania turystycznego, w tym specyfiki bazy wypoczynkowej. W tym celu, do analiz wybrano trzy kryteria: (1) czasu powstania, (2) lokalizację i (3) rodzaj zagospodarowania turystycznego. Powstała w ten sposób typologia z jednej strony pokazuje zróżnicowanie przestrzeni turystycznej poszczególnych gmin regionu. Z drugiej, pozwala wskazać na ich obszarze przykłady konkretnych miejsc (tzw. centrów lub „jąder”) recepcji turystyki, które ze względu na specyfikę i zróżnicowany poziom zagospodarowania turystycznego umożliwiają w tych jednostkach przestrzennych rozwój turystyki krótko- i długopobytowej. Dzięki temu można wskazać typy gmin (miejskich, miejsko-wiejskich i wiejskich), które ze względu na przyjęte kryteria podziału charakteryzują się odmiennym stopniem zaawansowania rozwoju różnych form turystyki w ich granicach administracyjnych:

- począwszy od obszarów o naturze *stricto* wypoczynkowej,
- poprzez te o charakterze tranzytowym i służbowym uzupełnione w niewielkim stopniu np. krajoznawstwem lub/i agroturystyką,
- po obszary z takim poziomem zagospodarowania turystycznego, który utrudnia (lub uniemożliwia) pełen rozwój urozmaiconych form turystyki w gminie.

---

³ Dominacja, w strukturze bazy noclegowej, sezonowych obiektów zbiorowego wypoczynku (tj. ośrodki wczasowe/wypoczynkowe, pola namiotowe/biwakowe i campingowe) uzupełnionych obiektami turystycznymi indywidualnego zakwaterowania w postaci domów letniskowych, kwater gościnnych i/lub gospodarstw agroturystycznych).

Literatura

- Butler R.W.**, 1980, *The concept of tourist area cycle of evolution: implications for management of resources*, *The Canadian Geographer*, 24: 5-12.
- Christaller W.**, 1955, *Beiträge zu einer Geographie des Fremdenverkehrs*, *Erdkunde*, 9 (1): 1-20.
- Christaller W.**, 1964, *Some Considerations Of Tourism Location In Europe: The Peripheral Regions- Underdeveloped Countries – Recreation Areas*, *Regional Science Association*, 12 (2): 95-105.
- Geppert I.**, 1926, *Dzieje Ziemi Nakielskiej, aż do pierwszego rozbioru Polski* [w:] *Krajna i Nakło. Studja i rozprawy wydane z okazji pięćdziesięciolecia gimnazjum im. B. Krzywoustego w Nakle*, Wydział Powiatowy w Wyrzysku, Drukiem W. Malickiego w Nakle, Nakło: 3-144.
- Goerke O.**, 1918, *Der Kreis Flatow. In geographischer, naturkundlicher und geschichtlicher Beziehung dargestellt*, Flatow.
- Graja-Zwolińska S.**, 2010, *Przestrzeń turystyczna Parku Narodowego „Ujście Warty”, „Bogucki”* Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Krukowska R.**, 2009, *Pojezierze Łęczyńsko-Włodawskie – funkcja turystyczna regionu*, *Folia Turistica*, 21: 165-184.
- Kozłowska-Adamczak M.**, 2016, *Przestrzeń turystyczna Krajny (The tourist space of Krajna)*, Wydział Nauk Geograficznych, Uniwersytet Łódzki, Łódź – niepublikowana praca doktorska.
- Kozłowska-Adamczak M.**, 2017, *Walory turystyczne środowiska geograficznego historycznej Krajny i próba ich oceny*, [w:] M. Kozłowska-Adamczak, M. Rurek (red.), *Zrównoważony rozwój Pojezierza Krajeńskiego: wybrane aspekty*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz: 79-107.
- Kozłowska-Adamczak M.**, 2018, *Peripheral location and the formation of tourist space – Selected methodological aspects as illustrated with the region of Krajna (Poland)*, [w:] Theodore E. Simos, Zacharoula Kalogiratos, Theodore Monovasilis (red.), *International Conference of Computational Methods in Sciences and Engineering 2018 (ICCMSE 2018), AIP Conference Proceedings, 2040: 120003-1–120003-4*, American Institute of Physics, New York, <https://doi.org/10.1063/1.5079179>.
- Leszczewska K.**, 2010, *Aktywność ekonomiczna regionów peryferyjnych*, *Nierówności społeczne a wzrost gospodarczy*, 17: 215-225.
- Liszewski S.**, 2005, *Przestrzeń turystyczna w ujęciu podmiotowym. Przyczynek do dyskusji o przestrzeni w geografii*, [w:] W. Maik, K. Rembowska, A. Suliborski (red.), *Geografia jako nauka o przestrzeni, środowisku i krajobrazie, Podstawowe idee i koncepcje w geografii*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 1: 50-60.
- Pilawka T., Kazak J.**, 2013, *Czynnik ludzki a wykorzystanie środków w ramach zintegrowanego programu operacyjnego rozwoju regionalnego 2004-2006*, *Journal of Agribusiness and Rural Development*, 1 (27): 189-197.

- Rogalewska B.**, 1978, *Tendencje lokalizacyjne zakładanych ośrodków wczasowych w Polsce do 1971 roku*, Prace Geograficzne, 129: 1-109.
- Runge J.**, 2006, *Metody badań w geografii społeczno-ekonomicznej – elementy metodologii, wybrane narzędzia badawcze*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Szafran P.**, 1961, *Osadnictwo historycznej Krajny w XVI-XVIII w. (1511-1772)*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydział Nauk Społecznych i Humanistycznych, Gdańsk.
- Szкуп R.**, 2003, *Kształtowanie podmiejskiej przestrzeni wypoczynkowej. Przykład zachodniego sektora strefy podmiejskiej Łodzi*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Włodarczyk B.**, 2009, *Przestrzeń turystyczna – istota, koncepcje, determinanty rozwoju*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź.
- Wojciechowska J.**, 2003, *Analiza i ocena zagospodarowania turystycznego*, [w:] S. Liszewski (red.), *Możliwości i kierunki rozwoju turystyki w Dolinie Odry*, Katedra Geografii Miast i Turyzmu UŁ, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź: 136-156.
- Wojewódzka-Wiewiórska A.**, 2013, *Typologia gmin województwa mazowieckiego ze względu na absorpcję środków z budżetu Unii Europejskiej i poziom rozwoju społeczno-ekonomicznego*, Roczniki Ekonomii Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich, 100 (2): 15-24.
- Zarębski P.**, 2012, *Obszary peryferyjne i ich potencjał rozwojowy*, Stowarzyszenie Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu, Roczniki Naukowe, 14 (4): 131-135.
- Zambrzuski M.**, 1980, *Budownictwo państwowych obiektów wypoczynkowych. Koncepcje rozwiązań organizacyjnych i programowo-przestrzennych*, [w:] Ostrowski S. (red.), *Rozwój zagospodarowania turystycznego w Polsce w świetle badań. Stan i perspektywy*, Instytut Turystyki, Warszawa.

THE PROCESS OF SHAPING TOURIST FACILITIES DEVELOPMENT IN PERIPHERAL AREAS IN THE CONTEXT OF LEISURE TOURISM. CASE STUDY OF THE KRAJNA REGION (POLAND)

The considerations are based on own study focused on the historic region of Krajna located in northern Poland. Krajna as such is rarely discussed in geography literature (even more so in publications on tourism). According to the theory of W. Christaller (1955, 1964) it constitutes an example of a peripheral region, which is a modern area of tourist supply.

This demonstrates that the formation of tourist space in a region is of dual nature. It is predominantly formed through investments (development of tourist facilities) but it also creates the potential for the development of tourist traffic. The author believes this fits well into the tourist area cycle of evolution model (TALC) presented by R.W. Butler (1980), where continuous changes are connected with various forms of spatial development and tourist activities.

The development process of tourist facilities in the context of leisure tourism is important, as it leads to the creation of places – centers of (leisure) tourism. The author of the article, analyzing the course of tourist area cycle of evolution model (TALC) presented by R.W. Butler (1980), suggests a number of criteria for distinguishing such tourism (leisure) centers.

Furthermore, the author proposes a typology of spatial units (with a focus on communes representing different levels of tourist facilities development) with regard to the three criteria: time of creation, location and type of tourist facilities development.

Keywords: peripherality, tourist space, Krajna region, tourist facilities development, centers of (leisure) tourism